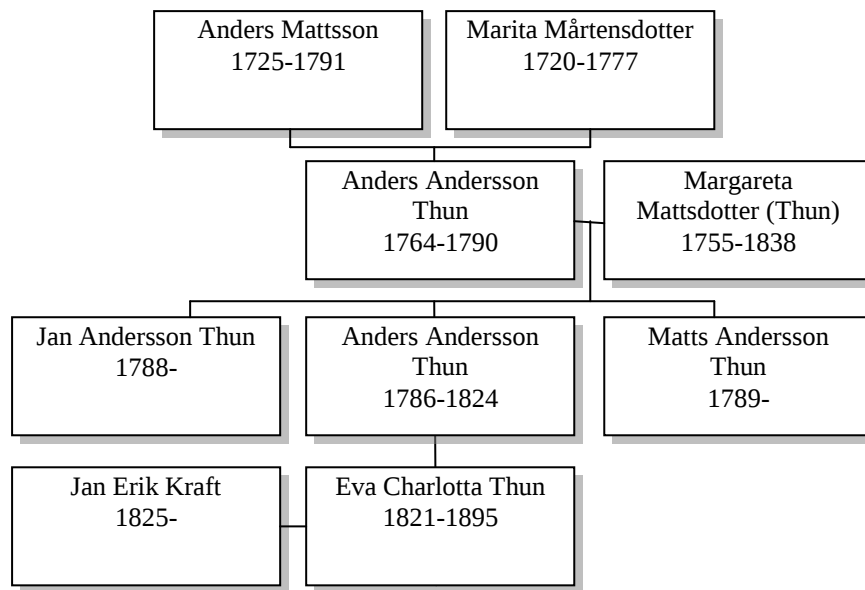
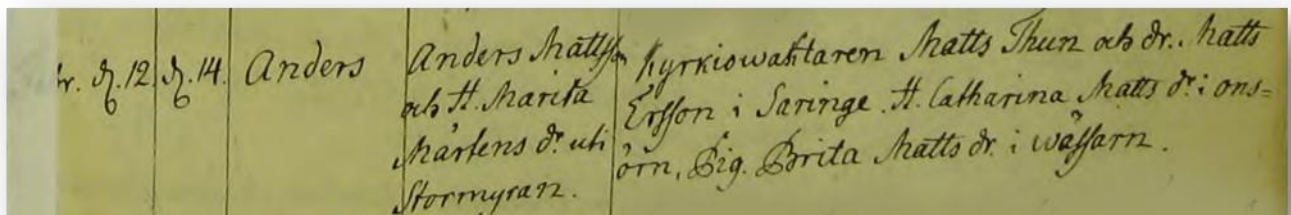

Anders Thun 1764-02-12 – 1790-09-13

Anders föddes i torpet Stormyrn i Saringe, Tuna socken i Uppland den 12 februari 1764 som barn nummer fyra av de barn som var vid liv i familjen, barnadödligheten var stor och han skulle haft ett par syskon till om de inte dött vid späda ålder. Han hade tre äldre systrar vid liv, Anna 14 år, Brita 12 år och Marita 6 år. Föräldrar var torparen Anders Mattsson 39 år, född och uppvuxen i Tuna socken och Marita Mårtensdotter 44 år från grannsocknen Faringe. Vid den här tiden går det epidemier med koppor, rödsot och mässling från socken till socken, samtliga dödliga sjukdomar. I slutet av januari 1767 insjuknar Anders syster Marita i kopporna, hon ligger sjuk i fem veckor innan hon till slut avlider bara 9 år gammal. Anders mor Marita var vid den tiden gravid igen, och till sommaren får Anders ytterligare en syster, Lisa. Lisa blir dock inte så gammal hon heller, vid 8 års ålder tar en rödsotepidemi hennes liv.

Ur Tuna Födelse- och dopbok 1764.

När Anders är 13 år insjuknar hans mor Marita Mårtensdotter, hon avlider den 7 mars 1777. I dödsboken kan man läsa:

"Föräldrar Mårten Pehrsson, hustru Anna Ersdotter ifrån Rycklinge i Faringe. Född 1720, gift med Anders Mattsson, med hvilcken hon haft 10 barn, 4 söner och 6 döttrar, af hvilka 2 söner och 2 döttrar lefva. Död d.7 mart. Sjukdomen Bukref. 57 år."

Anders Mattsson är nu änkling med endast sonen Anders boende hos sig, den vuxna dottern Brita kommer hem ett tag med sin nyfödde oäkta dotter men hon flyttar snart vidare igen. Den 14 december samma år gifter Anders Mattsson om sig med den 17 år yngre Margareta Mattsdotter från Häfverö. Den 9 augusti 1778 föds deras dotter Margareta, alltså knappt 8 månader efter vigseln. Sonen Anders Andersson flyttar i övre tonåren till Jan Persson i Saringe och sedan vidare till gården Malmen där han tjänar som dräng. Han återvänder hastigt hem till torpet Stormyra för att vid 22 års ålder gifta sig med den 31-åriga Margareta Mattsdotter den 6 januari 1786. Prästen har i vigselboken skrivit "Drängen Anders Andersson i Malmen och pigan Margareta Mattsdotter i torpet Stormyra." Under rubriken "Sammanvigda" står datumet 16/12 1885, i en anteckning bredvid står "sammanvigda d. 6 jan. 1786". Även i dödsboken står 6 januari 1786, så det bör vara det datumet som är det riktiga.

Det vanliga förfarandet vid familjebildande var att mannen innan giftermålet såg till att han kunde försörja en familj, att han hade ett yrke eller en bit jord att odla på. Det innebar att det inte var ovanligt med giftermål och förstföderskor i en ålder på över 30 år. Men i Anders Anderssons fall gick det inte att vänta, 3 ½ månad efter giftermålet den 20 mars 1786 föds parets son Anders. Två år senare, den 6 februari 1788 föder Anders hustru Margareta Matsdotter ännu en son. Nu måste Anders hitta ett sätt att försörja familjen. Visserligen började hans far bli till åren, han var 64 år, men hans styvmor var bara 47 år och de hade ett par barn som skulle bo hemma i många år till. På torpet Stormyra fick inte hans växande familj plats.

Tuna socken, karta från 1860-talet. Anders föddes i Stormyra.

Anders var sedan tidigare bekant med den indelte soldaten No.123 Eric Ersson Svan som tre år tidigare tagit värvning, hans hustru Brita Ersdotter var ett av vittnena vid det första dopet och Eric Svan var vittne vid den andre sonens dop. När så soldat No.122 Anders Tunblom i Tuna by den 31 maj 1788 får avsked pga. sjuklighet 35 år gammal ser Anders Andersson sin chans att trygga försörjningen för sin familj, att bli soldat innebar att man tilldelades ett torp samt en rad andra förmåner som rotebönderna skulle se till att soldaten och hans familj fick. Vad soldaten skulle ha reglerades i ett kontrakt, ett exempel på ett sådant är detta från Upplands regemente år 1792:

*Giva vi honom trehundra daler i lön.
Giva vi honom en ko.
Giva vi honom ett får.
Giva vi honom ett svin.
Giva vi honom fem halvspannland åker i vardera årsvägen.
Giva vi honom äng efter gammalt.
Giva vi honom kläder från hand till fot.
Giva vi honom sex lass ved årligen.
Giva vi honom åtta plåtar på vart regementsmöte.
Giva vi honom två daler om dagen utom matsäcken under marsch.*

Anders Andersson tar värvning som indelt soldat No 122 vid Olands kompani, Upplands regemente år 1788 och tilldelas av kompanichefen soldatnamnet Thun. Han hamnar direkt i hetluften då Gustav III just startat krig mot Ryssland och därmed också mot Danmark.

Det var kung Gustav III som på eget initiativ, och mot Sveriges lagar, år 1788 anfaller Ryssland och därmed startar kriget. Danmark dras motvilligt med i kriget eftersom de har ett avtal med Ryssland från 1773 där Danmark lovat att bistå med 12 000 man, sex linjeskepp och tre fregatter om Ryssland blir anfallet. Gustav III tänker dock att detta är ett gyllene tillfälle att vända den svenska opinionen till sin fördel, svenska folket ville absolut inte ha krig. Trots starkt stöd har Sverige inte mer än cirka 10 000 man och måste dela dessa med försvar i Skåne, Jämtland och västkusten.

Anders Thun stationerades i Skåne, ett område där det inte pågick några strider alls. Kriget har i efterhand kallats för "Teaterkriget", varken Sverige eller Danmark ville egentligen ha krig mot varandra så det var mycket skådespel, Sveriges fokus låg på att besegra Ryssland. År 1799 slöts det fred med Danmark och Anders Thun fick komma hem.

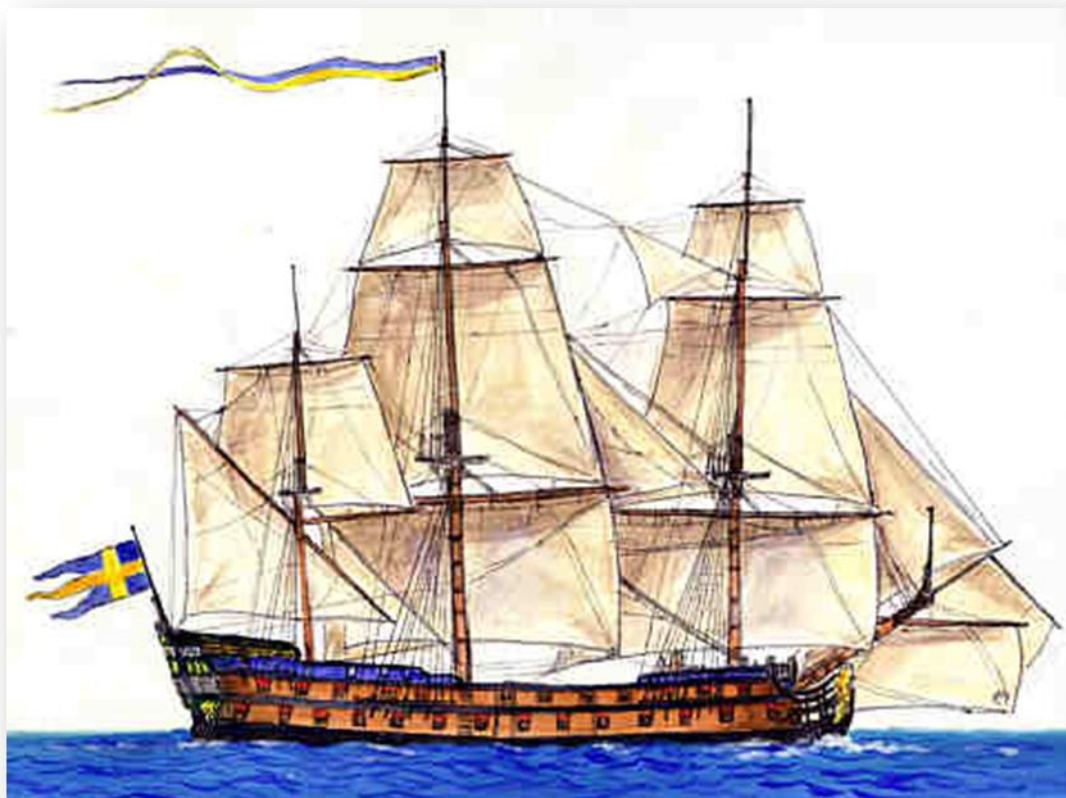
Gustav III (1746-1792)

Strax efter hemkomsten kommenderades Anders åter ut i krig, nu till det betydligt blodigare kriget mot Ryssland på Finsk mark våren 1789. Han deltog där i minst två stora slag, slaget vid Fredrikshamn och därefter vid det andra slaget vid Svensksund, ett slag som av många betecknats som det bäst genomförda

och lyckade sjöslaget i svensk historia. Under den korta tid han varit hemma på soldattorpet i Tuna by hade hans hustru Margareta Mattsdotter återigen blivit gravid, om Anders Thun visste det innan han åter drog ut i fält är högst osäkert. Den 30 oktober 1789 föds hans tredje son Matts. En son som Anders Thun aldrig kommer att få se.

Följande redogörelser över kriget mot Ryssland bygger till stor del på Kjell Öbrinks forskning "Fotsoldat i sjökrig".

Soldater ur Upplands regemente, bl.a. Anders Thun, ingick i den svenska skärgårdsflottan. Flottan var avsedd att fungera som en länk mellan högsjöflottan och armén, i fredstid skydda handelsflottan och i krigstid ge stöd till arméförbanden men användes även vid truppförflyttningar. Flottan bestod främst av galärer bestyckade med kanoner av olika storlekar (av samma typ som fanns i medelhavet), några större fartyg (fregatter) samt kanonslupar och kanonjollar.

Enigheten, ett av de fartyg som deltog och gick under i "Viborgska gatloppet" 1790.

Galärernas manskap bestod av folk från både flottan och armén, ofta med båtsmännen i ledande ställning och arméns soldater vid årorna som roddare. Det fanns vanligen 20-22 par åror på varje galär, de roddes med fem man vid varje åra och rymde c:a

300 man. Galären var i princip helt öppen, enda skyddet för manskapet ombord var ett tält. Varje bänk för fem roddare var nio fot lång och en fot bred. Den enda platsen att äta och sova på var på eller under roddarbänkarna, när det var möjligt valde man därför att landsätta manskapet och slå läger för övernattning.

Maten ombord var kraftigt ransonerad, ett lag på åtta man kunde som kvällsmat få 160 g smör och 1 lod vitlök och på morgonen 2 liter korngryn och 320 g smör. Maten ändrades regelbundet, korngrynen böts ut mot havregryn, salt kött eller fisk och bröd delades ut med några dagars mellanrum. Dessutom fick man en brännvinsranson på drygt 8 cl om dagen.

Här följer en kort redogörelse av kriget från den punkt då Anders Thun beräknas ha medverkat.

- Den 6 och 7 mars 1789 genomgick regementet generalmönstring i Gisloms by, det är troligen till denna mönstring delar av Olands kompani med Anders Thun ansluter. 28 man avskedades vid mönstringen, soldaterna levde i misär, kläder och skor var i dåligt skick redan vid avfärden mot Finland och många var sjuka och sängliggande.
- Den 14 mars 1789 omgrupperades Sigtuna och Bälinge kompanier som gränsvakter vid Lilla Abborrfors. Några veckor senare, den 2 maj, kom man i konflikt med ryssarna vid Lilla Abborrfors.
- Den 3 juli 1789 gavs order om anfall vid Abborrfors och vid Hirvenkoski, Upplands regemente deltog i anfalllet vid Abborrfors. Redutten på rysk sida var övergiven då svenskarna kom dit och två dagar senare marscherade man vidare till Pyttis. Regimentet slog läger på slätten vid Högfors nära Kymmene gård, som var svenskarnas högkvarter.
- Den 21 juli 1789 gavs order om marsch mot Likala genom Broby, Hirvenkoski och Anjala; morgonen därpå kom order om att återvända, då ryssarna gjort ett motanfall vid Philpola - Wärälä. Överste Wrede ansåg sig ej vara i stånd till återtåg med sina manns förrän på kvällen *"emedan soldaterna var hudlösa under fötterna och totalt utmattade"*. Han försäkrade dock att innan morgonen därpå vara vid Kymmene gård, *"där han även vid utsatt tid inträffade"*. Regimentet slapp då delta i någon tjänstgöring förrän dagen därpå.
- Den 23 augusti 1789 gavs order om att gå ombord på skärgårdsflottans fartyg och regementet deltog dagen därpå i det första sjöslaget vid Svensksund. Totalt förlorade Upplands regemente i slaget 8 officerare och 400 man i fångna, döda och sårade.
- De som undgått död och fångenskap vid Svensksund fanns vid Svartholmen till i september 1789. De anlände i november till Helsingfors, övriga fanns i garnison vid Ekenäs och Hangö udd.
- En generalmönstring skedde den 21 december 1789 vid Ekenäs, endast 351 man (av 1 200) var närvarande. Bland övriga var 378 man sjuka, 162 man fångna och 228 soldatnummer var vakanta.

Sjuktransportfartygen var fulla. Sveaborgs fästning var överfull, även verkstäder och manskapsbaracker gjordes om till sjukvårdslokaler. Sjuka och friska fick bo i samma lokaler, vilket bidrog till att allra största delen av soldaterna som avled under kriget dog av sjukdom i lägren eller ombord och inte i strid. Av 27 döda, som upptas vid mönstringen i

december 1789 för Sigtuna kompani, dog tre i slaget vid Svensksund den 24 augusti, övriga av sjukdom.

- Den 8 december 1789 gavs order om hastig rekrytering hemma i Sverige av vakanta platser. Nya soldater kom dock först den 20 maj 1790 från Norrtälje via Åbo.
- Den 13 april 1790 kom order om att ta sig till Helsingfors och gå ombord på flottan som låg där, den 6 maj var man framme. Ett 100-tal man lämnades kvar för att utgöra garnison vid Hangö udd.
- Den 8 maj 1790 avseglade övriga från Helsingfors och kom via Pellinge hamn och Furuhamn den 14 maj till Korkiansari/Lilla Svärtan. Man bevistade den 15 maj slaget vid Fredrikshamn på galären Nyköping. Natten efter bataljen avseglade man till Svensksund. Den 25 maj ankrade man vid Pitkepass.

Gustaf III hade nu ett överraskande anfall mot Viborg i tankarna. Viborg låg långt inne i en vik.

- Den 1 juni 1790 lättade flottan ankar. Man stannade vid Härrö och fortsatte dagen därpå till Biskopsön, Björkö Sund.
- Den 7 juni landsattes 400 man ur Upplands regemente vid Koivisto. Vid en landstigning vid Viborg den 18 juni tillfångatogs "några upplänningar".
- Svenskarnas förråd började tryta, anfallen mot Viborg misslyckades. Den svenska flottan, inklusive kungen själv, befann sig instängd i Viborgska viken. Man fick vänta länge på gynnsamma vindar för att eventuellt kunna lyckas med en utbrytning. Efter att ha inskeppats vid Koivisto följde så striden vid Björkö Sund, det s.k. Viborgska gatloppet.
- Klockan 6 på morgonen den 3 juli 1790 gavs order om avsegling och hela flottan följde skeppet Dristigheten, som seglade i täten. Svenskarna led allvarliga förluster och den svenska flottan – från början jämnbördig med den ryska – var efter slaget bara c:a 1/3 i styrka.

Som det formuleras i regementshistorien "*äfvén deltog regementet i det vackra slaget vid Svensksund den 7 juli varvid det förlorade flere man*". Själva slaget ägde rum den 9 – 10 juli 1790 enligt de flesta källor. Detta andra slag vid Svensksund beskrivs ofta som en av historiens största och viktigaste segrar för den svenska flottan. Det bidrog i hög grad till att fred kunde slutas på så pass förmånliga villkor för Sverige.

Ovan: Översikt över några av de viktiga platserna i jämförelse med Anders Thuns hemort Tunas placering.

Nedan: Vid Svensksund ägde två stora strider rum, i augusti 1789 och i juli 1790. I sundet in till Viborg ägde slaget som kallats "Det Viborgska gatloppet" rum i juli 1790.

Traditionellt brukar regementens vinnande insatser vid fältslag innebära namn på slagplatsen på regementsfanan, Svensksund är det sista namnet som anges på Upplands regementes fana. Den 14 augusti 1790 slöts freden i Wärälä utan landavträdelser åt något håll. I början av september fick regementet återvända till hemorten och noterades som "åter i Waxholm" den 15 september, men endast 2 dagar tidigare, den 13 september, dör Anders Thun av sjukdom. Han fick därmed troligen en begravning till sjöss, kroppen forslades i vilket fall inte hem till Tuna socken. I Tuna sockens dödsbok är både dödsdatum och begravningsdatum överkryssade, men en dödsruna finns:

Född d.12 januarii 1764 uti Stormyran, --- skrifvna af --- och beskedlig, gift d. 6 januari 1786 med pigan Gretha Mattsdotter fr Morkarla med henne haft 3 barn, alle söner. Vardt soldat uti September 1788, Anders bevistade 1 år campusnen uti Skåne, kom hem --- ut om våren til Finnland 1789. Anders bevistade det årets och 1790 ditos hårda sjödrabbningar vid Fredrikshamn, viborgsviken --- de begge --- Svensksund utan skada, men dog efter stiftad fred på hemresan af förkyl--- 26 år och inemot 9 månader gammal.

Statyn över Gustav III på Skeppsbron restes som ett minne av slaget vid Svensksund 1790.

Anders Thuns änka Margareta Mattsdotter gifter aldrig om sig, hon bor kvar i soldattorpet, blir examinerad barnmorska 1805 och flyttar till Claestorp 1808. Där lever hon till sin död 1838, hon blir över 80 år gammal. Hon behöll efternamnet Thun, något som var ganska ovanligt, vid giftermål bytte inte hustrun efternamn utan behöll sitt flicknamn.

Anders äldste son (som också hette Anders, född 1786) blir även han soldat No.122 Anders Thun i Tuna by soldattorp mellan åren 1809-1815, han slipper dock att gå ut i krig.

Källförteckning:

Kyrkböcker via Arkiv Digital

Tuna AI:3a (1764-1778) Bild 89 / sid 83 (AID: v126442.b89.s83, NAD: SE/ULA/11605)
Tuna AI:3b (1778-1785) Bild 84 / sid 82 (AID: v126443.b84.s82, NAD: SE/ULA/11605)
Tuna C:4 (1767-1820) Bild 58 / sid 109 (AID: v126470.b58.s109, NAD: SE/ULA/11605)
Tuna AI:4 (1786-1799) Bild 72 / sid 63 (AID: v126444.b72.s63, NAD: SE/ULA/11605)
Tuna AI:4 (1786-1799) Bild 135 / sid 126 (AID: v126444.b135.s126, NAD: SE/ULA/11605)
Tuna AI:4 (1786-1799) Bild 238 / sid 229 (AID: v126444.b238.s229, NAD: SE/ULA/11605)
Tuna AI:5 (1800-1806) Bild 107 / sid 98 (AID: v126445.b107.s98, NAD: SE/ULA/11605)
Tuna AI:6 (1807-1813) Bild 117 / sid 107 (AID: v126446.b117.s107, NAD: SE/ULA/11605)
Tuna AI:6 (1807-1813) Bild 114 / sid 104 (AID: v126446.b114.s104, NAD: SE/ULA/11605)
m.fl.

Generalmönsterrullor Upplands regemente, Krigsarkivet

Upplands regemente 032 (1785-1785) Bild 123 / sid 239 (AID: v68693.b123.s239, NAD: SE/KrA/0023)
Upplands regemente 033 (1789-1789) Bild 92 / sid 177 (AID: v82378.b92.s177, NAD: SE/KrA/0023)
Upplands regemente 034 (1792-1792) Bild 128 / sid 249 (AID: v82380.b128.s249, NAD: SE/KrA/0023)
Upplands regemente 037 (1807-1815) Bild 279 / sid 239 (AID: v82387.b279.s239, NAD: SE/KrA/0023)
Upplands regemente 038 (1820-1820) Bild 180 / sid 325 (AID: v82389.b180.s325, NAD: SE/KrA/0023)

Kjell Öbrinks forskning "Fotsoldat i sjökrig"

Lantmäteriet, <http://historiskakartor.lantmateriet.se>